

ARKADIUSZ SADOWSKI
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie

ŚRODOWISKOWE I EKONOMICZNE SKUTKI WPROWADZENIA „ZIEŁONEGO KOMPONENTU” DO SYSTEMU DOPLĄT BEZPOŚREDNICH PO 2013 ROKU¹

1. Wstęp

W pierwszym okresie swojego funkcjonowania Wspólna Polityka Rolna nakierowana była na poprawę bezpieczeństwa żywnościowego krajów członkowskich, stąd też stosowane wówczas instrumenty, takie jak interwencjonizm rynkowy czy protekcjonizm handlowy sprzyjały rozwojowi europejskiego rolnictwa. Niewątpliwym sukcesem tamtego okresu było uzyskanie samowystarczalności żywnościowej oraz poprawa struktury agrarnej, niemniej jednak zaznaczyły się też poważne skutki negatywne [Pocza 2011, Purgał 2011]. Przede wszystkim wzrost wolumenu wytwarzanych wyrobów spowodował powstanie niekorzystnego zjawiska nadprodukcji, przyczyniającego się z jednej strony do obniżenia dochodów rolniczych, a z drugiej do spadku społecznej akceptacji polityki dotującej wytwarzanie produktów, na które nie było popytu. Poza tym propodażowe nastawienie polityki sprzyjało intensyfikacji produkcji, głównie poprzez wprowadzanie postępu technicznego oraz coraz szersze stosowanie środków chemicznych, co z kolei w wielu miejscach spowodowało problemy środowiskowe [Zegar 2012].

Dlatego też koniecznym było wypracowanie nowych instrumentów, które zapewniłyby wysoki poziom dochodów rolniczych, przy jednoczesnym zrównoważeniu popytu i podaży oraz zmniejszeniu negatywnego oddziaływania rolnictwa na środowisko. Rozwiązanie znaleziono w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych, w ramach reformy Mac Sharry'ego. Głównym narzędziem pomocowym

¹ W opracowaniu wykorzystano fragmenty artykułu Czubak i inni 2011a. Więcej na ten temat także w Czubak i inni 2011b.

spełniającym opisane kryteria były dopłaty bezpośrednie, które do dziś stanowią jeden z podstawowych instrumentów WPR. Pierwotnie miały one na celu rekompensatę strat poniesionych przez rolników w wyniku ograniczenia wsparcia rynkowego. Ustalane były w oparciu o kryteria historyczne, przez co wielkość przyznawanych środków uzależniona była od potencjału produkcyjnego (głównie powierzchni ziemi i liczby utrzymywanych zwierząt), co z kolei oznaczało, że największą pomoc uzyskiwały podmioty najsilniejsze ekonomicznie [Cini 2007], które w założeniach powinny mieć możliwość funkcjonowania na rynku bez wsparcia publicznego. Poza tym, system dopłat stosowanych do konkretnych kierunków produkcji powodował, że producenci w swoich decyzjach kierowali się nie tylko koniunkturą rynkową, lecz także możliwością otrzymania pomocy, co z kolei nie sprzyjało równoważeniu popytu i podaży. Dlatego też reformy systemu dopłat bezpośrednich szły w kierunku oddzielenia ich od historycznych zaszczości i skali produkcji, w celu uniezależnienia decyzji zarządczych kierowników gospodarstw od instrumentarium polityki rolnej.

Największe postępy w tym zakresie poczyniono w ramach reformy luksemburskiej z 2003 roku. Wówczas to wprowadzono jednolitą dopłatę do gospodarstwa lub jednolitą płatność regionalną w ramach systemu płatności SPS (*Single Payment Scheme*). Całkowite oddzielenie tego instrumentu od produkcji kazało postawić jednocześnie pytanie, co stanowić będzie podstawę do udzielania rolnikom płatności. Odpowiedzią okazało się powiązanie systemu dopłat z dostarczaniem przez producentów rolnych dóbr publicznych w postaci dbałości o stan środowiska, krajobraz rolniczy, dobrostan zwierząt oraz zdrowotną jakość wytwarzanych wyrobów. Takie ukierunkowanie polityki zgodne było zarówno z postulatami Światowej Organizacji Handlu (WTO), negatywnie oceniającej protekcyjne wspieranie produkcji, jak też z oczekiwaniami unijnych społeczeństw, które mając zapewnione bezpieczeństwo żywnościowe, zainteresowane były bardziej poprawą jakości środowiska i produktów spożywczych, niż dalszym wzrostem wolumenu produkcji. Operacjonalizacja poczynionych założeń przybrała kształt norm zgodności krzyżowej (*cross compliance*), stąd też obecnie system dopłat bezpośrednich stanowi swoisty „kontrakt” pomiędzy społeczeństwem Unii Europejskiej a rolnikami, którzy otrzymują płatności w zamian za wytwarzanie dóbr publicznych [Sadowski 2012].

Kierunek Wspólnej Polityki Rolnej nakreślony w ramach reformy luksemburskiej kontynuowany jest do dnia dzisiejszego, a w nowej perspektywie finansowej na lata 2013-2020 planuje się wręcz jego wzmocnienie. Kolejna reforma systemu płatności bezpośrednich, zawarta jest w *Propozycji Rozporządzenia* Przewiduje ona między innymi wprowadzenie dla podmiotów o powierzchni powyżej 3 ha obowiązku „zazielnienia” z tytułu którego wypłacane będzie min. 30% płatności”. Komponent zielony zakłada przede wszystkim:

- utrzymanie powierzchni trwałych użytków zielonych,
- dywersyfikację upraw – minimum 3 gatunki, z których każdy zajmowałby nie mniej niż 5% i nie więcej niż 70%,
- wyłączenie z uprawy co najmniej 7% użytków rolnych (poza trwałymi użytkami zielonymi) i przeznaczenie ich na cele ekologiczne (*ecological focus area*).

Propozycja ta ma w założeniach kontynuować kierunek wyznaczony reformą luksemburską, polegający na uniezależnianiu wsparcia od produkcji i powiązaniu go z obowiązkiem wykonywania przez rolników określonych działań na rzecz ochrony środowiska, dobrostanu zwierząt czy zdrowotnej jakości produktów. Można jednak przypuszczać, że przynajmniej część założeń zawartych w propozycji może mieć znaczący wpływ nie tylko na poziom dochodów gospodarstw, lecz także na skalę produkcji rolniczej w Europie i wynikające z tego implikacje zarówno sektorowe jak makroekonomiczne. Przede wszystkim tego typu wpływ wyrzucić może obowiązek wyłączenia części gruntów z produkcji i przeznaczenia ich na cele ekologiczne.

Ze względu na to, że proponowane na kolejne lata rozwiązania reformy WPR dotyczą szeregu ważnych ze społecznego punktu widzenia zagadnień, zasadnym jest podjęcie próby określenia możliwych skutków. Dlatego też celem niniejszego opracowania jest określenie możliwych skutków „zazielenienia” I filara Wspólnej Polityki Rolnej na środowisko oraz sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych.

2. „Zazielenienie” dopłat bezpośrednich a problemy środowiskowe

Sama idea powiązania wsparcia bezpośredniego z obowiązkiem spełniania norm ekologicznych wydaje się być w założeniach słuszna, szczególnie jeśli uwzględni się liczne powiązania pomiędzy rolnictwem i środowiskiem [Baum 2011, Sadowski 2012, Wrzaszcz 2012, Zegar 2012]. Po pierwsze, wielkość i jakość produkcji, a także stan rolniczej przestrzeni produkcyjnej (przede wszystkim gleby) uzależniona jest od licznych parametrów środowiskowych, z których przynajmniej część zależy od decyzji podejmowanych przez rolnika, w tym głównie od stosowanych technik wytwarzania. Po drugie, działalność rolnicza ma znaczący wpływ na lokalne i ponadlokalne układy ekologiczne, gdzie poza wspomnianą jakością gleby można wymienić takie elementy jak krajobraz rolniczy, stosunki wodne, czy emisję różnych (w tym szkodliwych) substancji do środowiska. Trzeba przy tym zauważyć, że wpływ rolnictwa może być zarówno pozytywny (np. kształtowanie specyficznego krajobrazu rolniczego) [Niewęglowska 2011, Wilkin 2010], jak i negatywny (np. emisja spalin czy substancji pochodzących z nieprawidłowo stosowanych nawozów). Poza tym powiązanie norm ze wsparciem jest

uzasadnione w obecnej sytuacji, gdy dopłaty zostały oddzielone od produkcji, a dobra publiczne są akceptowane czy wręcz oczekiwane przez bogate społeczeństwa europejskie. Słuszne w założeniach jest też wyznaczenie obszarów kompensacji ekologicznej (a taką rolę w założeniach mają pełnić obszary proekologiczne), szczególnie w sytuacji znacznej intensyfikacji produkcji i dużego uproszczenia krajobrazu. Uzasadnione agrotechnicznie i środowiskowo jest także stosowanie zmianowania, z czym z kolei związany jest obowiązek uprawy minimum trzech roślin.

W warunkach wystarczającej podaży żywności działania agroekologiczne polegają bądź na wyłączeniu z produkcji gruntów marginalnych i przeznaczaniu ich na cele środowiskowe (np. zalesianie użytków rolnych), bądź na ekstensyfikowaniu produkcji i zmniejszaniu ilości wprowadzanych substancji chemicznych (np. niektóre pakiety programów rolnośrodowiskowych). Proponowana formuła „zazielenienia” dopłat bezpośrednich nie jest zgodna z żadną z tych metod. **Po pierwsze**, obowiązek wyznaczania obszarów proekologicznych dla każdego gospodarstwa powoduje (nawet założywszy, że każde gospodarstwo dokona wyłączenia najsłabszych gruntów), że w pewnych przypadkach na cele środowiskowe przeznaczone zostaną grunty cenne rolniczo, a w innych uprawiana będzie ziemia słaba, gdzie dla uzyskania wyższych plonów konieczne będzie stosowanie większej ilości środków plonotwórczych. Tego typu działania nie są poprawne agrotechnicznie, uzasadnione ekonomicznie, ani też „przyjazne” dla środowiska. **Po drugie**, wyłączenie gruntów w każdym gospodarstwie o powierzchni powyżej 3 ha przyczyni się do powstania licznych, lecz niewielkich enklaw kompensacji ekologicznej, co będzie szczególnie zauważalne w krajach takich jak Polska, posiadających rozdrobnioną strukturę agrarną. Można założyć, że enklawy te nie posiadając odpowiedniej powierzchni oraz nie stanowiąc zwartej i spójnego systemu, będą raczej zakłócać ład przestrzenny, nie wpływając znacząco na stworzenie lub odtworzenie ładu ekologicznego. **Po trzecie**, w pewnych sytuacjach obowiązek uprawy co najmniej trzech roślin może być nieuzasadniony. Dotyczy to przede wszystkim małych gospodarstw, gdzie możliwe jest stosowanie poprawnego technologicznie systemu zmianowania, polegającego na obsiewaniu całej powierzchni jedną uprawą, zmienianą corocznie zgodnie z prawidłami płodozmianu. **Po czwarte** trzeba też zauważyć, że poziom zróżnicowania unijnego rolnictwa jest na tyle duży, że nieuzasadnionym jest stosowanie jednolitych kryteriów w odniesieniu do obszarów kompensacji ekologicznej. W rejonach, gdzie produkcja jest bardzo intensywna a krajobraz mocno uproszczony, działania takie (choćby niekoniecznie obejmujące każde gospodarstwo) są uzasadnione. Tam natomiast, gdzie produkcja prowadzona jest bardziej ekstensywnie a krajobraz jest urozmaicony, są one zbędne. **Po piąte**, wyłączenie części gruntów z uprawy przyczyni

się bezpośrednio do pomniejszenia potencjału produkcyjnego rolnictwa europejskiego, a co za tym idzie do spadku wolumenu produkcji. Bogate państwa europejskie stać będzie z pewnością na uzupełnienie braków poprzez import, lecz istnieje duże zagrożenie, że sprowadzane produkty wytworzone zostaną na użytkach rolnych pozyskanych kosztem cennych siedlisk przyrodniczych, na przykład lasów deszczowych. W tym kontekście, zaproponowane rozwiązanie nie tylko nie przyczynią się do poprawy stanu środowiska, lecz wręcz stanie się powodem jego pogorszenia się w skali globalnej.

3. Wpływ proponowanej reformy systemu dopłat na sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych w Polsce

Analiza mająca na celu określenie *ceteris paribus* wpływu proponowanego systemu dopłat bezpośrednich na wyniki ekonomiczne gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 3 ha, wykonana została w oparciu o ogólnopolskie dane systemu rachunkowości FADN, pochodzące z 2008 roku [www.ec.europa.eu/agriculture/rica]. Przeprowadzona ona została dla gospodarstw grupowanych według wielkości ekonomicznej, typu rolniczego oraz położenia w jednym z makroregionów FADN [Goraj i inni 2004, www.fadn.pl].

Stawka płatności na 1 ha w 2013, określona na 218 €, skalkulowana została na podstawie przynależnej Polsce koperty finansowej (3 045 mln €) oraz zadeklarowanej powierzchni wsparcia (13,9 mln ha UR). Dla roku 2014 stawka ta wyliczona została na 212 € / ha w oparciu o założenia proponowanej reformy, w tym przede wszystkim krajową kopertę finansową, która według wariantu zaproponowanego przez Komisję Europejską wynosi 3 039 mln €. Jest ona niższa niż w roku 2013, ponieważ przy podobnej wartości koperty i przy założeniu przekazania 5% z II filara, przyjęto iż dość znaczna część środków wyłączona zostanie z finansowania dopłat dla gospodarstw powyżej 3 ha i przeznaczona na wsparcie dla drobnych gospodarstw i młodych rolników².

Wpływ dopłat na sytuację ekonomiczną gospodarstw w 2014 należy rozpatrywać w kontekście wcześniejszych lat, a szczególnie roku 2013, który to ze względu na osiągnięcie pełnych płatności wyznaczać będzie oczekiwania w stosunku do nowej perspektywy finansowej. Zmiany poziomu dochodów spowodowane reformą systemu dopłat bezpośrednich w 2014 roku, według założeń przyjętych w niniejszej analizie, wynikają z konieczności wyłączenia 7% użytków rolnych z produkcji i przeznaczenia ich na użytki ekologiczne oraz z niższej stawki płatności. Przyjęto bowiem założenie, że zmniejszenie powierzchni uprawy przyczyni się do spadku o 7% wartości produkcji, w takim samym zakresie kosztów bezpośrednich

² Szczegółowe założenia skalkulowanych stawek opublikowane zostały w: Czubak i in. 2011a i b.

produkcji roślinnej, a także zmniejszenia o 5% kosztów energii (założono, że część nakładów energetycznych wykorzystywana jest w produkcji zwierzęcej).

Tabela 1

Wpływ dopłat na dochody gospodarstw z pola obserwacji FADN w 2014 roku

Kategoria grupowania	Wyszczególnienie	Pow. UR [ha]	Produkcja ogółem [€ / gospodarstwo]	Dopłaty do działalności operacyjnej ¹ [€ / gospodarstwo]	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego			Udział dopłat w dochodzie ¹ [%]
					[€ / gospodarstwo] ¹	[2013 = 100] ¹	rezygnacja z dopłat [100% dopłat = 100]	
Gospodarstwa ogółem		18,29	27 402	5 463	7 664	92,4	56,2	71,3
Według wielkości ekonomicznej	do 4 ESU	7,99	9 024	2 914	2 735	90,8	46,6	106,5
	4-8 ESU	11,97	16 995	3 845	5 155	92,3	57,8	74,6
	8-16 ESU	19,65	29 765	5 633	9 405	93,7	61,2	59,9
	16-40 ESU	36,5	62 113	10 148	20 501	94,6	66,9	49,5
	40-100 ESU	75,83	143 939	21 579	44 289	93,1	70,2	48,7
	>= 100 ESU	543,89	810 381	133 983	56 046	76,2	X ²	239,1
Według typu rolniczego	uprawy polowe	24,17	25 681	7 036	7 683	88,0	45,1	91,6
	uprawy ogrodnicze	4,17	62 240	1 190	11 948	82,1	114,3	10,0
	uprawy trwałe	7,68	22 163	2 477	4 537	78,4	90,7	54,6
	produkcja mleka	20,47	30 684	5 849	13 039	99,0	66,8	44,9
	zwierzęta żywione w systemie wypasowym	22,39	23 616	7 174	9 202	98,0	49,0	78,0
	zwierzęta ziarnożerne	15,27	71 871	4 422	13 959	97,9	78,3	31,7
	produkcja mieszana	16,2	19 844	4 947	5 410	93,7	41,5	91,5

¹ W przypadku korzystania ze 100% dopłat w 2014 roku.

² W przypadku rezygnacji z dopłat gospodarstwa o powierzchni powyżej 100 ESU uzyskały ujemny dochód.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie www.europa.eu/agriculture/rica/

Dlatego też w 2014 roku, nawet w przypadku korzystania z pełnych dopłat, wszystkie badane grupy odnotowały spadek dochodów wahający się od kilku do ponad 20%. Dla ogółu analizowanych gospodarstw skala zmniejszenia dochodu względem roku 2013 wynosi 7,6% (tabela 1). Największy spadek wystąpił w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej powyżej 100 ESU, co spowodowane zostało przez powiązany kompleks czynników związanych ze specyficzną strukturą kosztów oraz zmniejszeniem skali produkcji. W tej grupie podmiotów wysokość

kosztów przewyższa wartość produkcji³, stąd potencjalnie jej ograniczenie powinno skutkować nie spadkiem lecz wzrostem dochodów. Dzieje się odwrotnie, ponieważ wysoka kosztochłonność nie jest spowodowana przez nadmierną intensywność produkcji i związane z nią koszty bezpośrednie. Najważniejszą przyczyną złych wyników ekonomicznych największych gospodarstw tkwi w skali korzystania z zewnętrznych czynników produkcji, w tym głównie z kosztów pracy najemnej. Dlatego też konieczność zmniejszenia powierzchni uprawy i ograniczenia kosztów bezpośrednich nie skutkuje poprawą efektów ekonomicznych, gdyż ujemny dochód bez uwzględniania dopłat uzyskiwany jest ze względu na wielkość kosztów niezależnych od skali produkcji. Na podstawie przeprowadzonej analizy można przypuszczać, że wprowadzenie obowiązku wyłączenia części gruntów z produkcji może przyczynić się do redukcji zatrudnienia w najsilniejszych ekonomicznie podmiotach. Może to wpłynąć na poprawę wydajności pracy, lecz spowoduje negatywne społeczne reperkusje w postaci wzrostu bezrobocia na terenach wiejskich, szczególnie w regionach popegeerowskich. Relatywnie duży spadek dochodów występuje też w grupach gospodarstw nastawionych na produkcję roślinną, gdzie obowiązek wyłączenia części gruntów z produkcji najbardziej oddziałuje na uzyskiwane wyniki. Dotyczy to zwłaszcza gospodarstw specjalizujących się w uprawach trwałych, gdzie zanotowano dość znaczne pogorszenie wyników, wynoszące ponad 20%. Wynika to z tego, że w pierwszych latach członkostwa Polski w UE podmioty te otrzymywały wyłącznie jednolitą płatność obszarową, stąd też wprowadzenie pełnej jednolitej stawki w roku 2013 spowodowało wzrost dochodu, a jej obniżenie w roku 2014 przyczyniło się do pogorszenia wyników ekonomicznych. Nieco inna sytuacja miała miejsce w przypadku gospodarstw ogrodniczych, gdzie zanotowano spadek dochodu o niemal 18%. Przyczyna tego zjawiska tkwi nie w zmniejszeniu płatności, (które stanowią tylko 10% dochodu, co jest najmniejszym udziałem spośród wszystkich analizowanych grup), lecz w konieczności wyłączenia 7% powierzchni z uprawy. Uwzględniając to, że podmioty te cechują się najwyższą produktywnością ziemi⁴ (4016 €/ha przy średniej dla ogółu 245 €/ha), zauważyć można, że straty wynikające z ograniczenia skali produkcji są większe niż korzyści z otrzymywanych dopłat.

W przypadku rezygnacji z dopłat w odniesieniu do większości badanych grup nastąpi spadek dochodu w stosunku do wariantu bazowego (otrzymywanie dopłat i stosowanie się do zasad „zazielenienia”). Podmioty o wielkości ekonomicznej powyżej 100 ESU uzyskują nawet dochód ujemny. Należy się spodziewać, że kierownicy większości gospodarstw dostosują się więc do obowiązujących prze-

³ Na podstawie analizy wykonanej z wykorzystaniem dostępnych publicznie danych FADN: www.europa.eu/agriculture/rica/

⁴ W grupie tej znajdują się też gospodarstwa prowadzące produkcję pod osłonami.

pisów dotyczących komponentu zielonego. Odmienna sytuacja występuje tylko w gospodarstwach ogrodniczych, które ze względu na intensywność produkcji są jedynymi, które notują wzrost dochodu w przypadku całkowitej rezygnacji z dopłat.

4. Wnioski:

1. Założenia nowego systemu dopłat na lata 2014-2020 mają w założeniach stanowić kontynuację stosowanego od czasów reformy luksemburskiej powiązania wsparcia z działaniami na rzecz ochrony środowiska rolniczego. Pomimo ogólnej słuszności takiego podejścia, szczegółowe założenia mogą potencjalnie mieć negatywne skutki środowiskowe, przestrzenne, a przede wszystkim sektorowe i mikroekonomiczne.
2. Proponowana reforma systemu dopłat może przyczynić się do zmniejszenia potencjału produkcyjnego europejskiego, w tym też polskiego rolnictwa ze względu na konieczność wyłączenia z produkcji części gruntów.
3. Objęcie obowiązkiem wyłączenia z produkcji wszystkich gospodarstw o powierzchni powyżej 3 ha przyczyni się do tego, że na cele ekologiczne przeznaczone zostaną nie tylko grunty marginalne, lecz także cenne rolniczo.
4. Uwzględnienie rozdrobnioną strukturę obszarową polskiego rolnictwa, konieczność przeznaczenia 7% użytków rolnych każdego gospodarstwa powyżej 3 ha spowoduje powstanie licznych, lecz w większości niewielkich powierzchniowo użytków ekologicznych, co wpłynie negatywnie na ład przestrzenny.
5. W 2014 roku może nastąpić *ceteris paribus* spadek dochodów większości gospodarstw rolnych, będący skutkiem zmniejszenia stawki płatności w stosunku do 2013 roku oraz obowiązku wyłączenia części gruntów z uprawy i przeznaczenia ich na cele ekologiczne⁵.
6. Skala zmniejszenia dochodu zależy od dominującego kierunku produkcji (typu rolniczego) oraz wielkości ekonomicznej.
7. Pomimo konieczności wyłączenia części gruntów z uprawy, tylko w przypadku gospodarstw specjalizujących się w uprawach ogrodniczych uzasadniona byłaby rezygnacja z dopłat w zamian za niestosowanie zasad komponentu zielonego i przeznaczania całości areału pod uprawę.
8. Ograniczenie skali produkcji na skutek wyznaczenia obszarów proekologicznych w zamian za stosowanie dopłat przyczyni się do wzrostu udziału transferów zewnętrznych w dochodzie rolniczym, uzależniając tym samym producentów w większym stopniu od instrumentarium politycznego.

⁵ W sumie jednak koperta płatności bezpośrednich dla polskiego rolnictwa w Perspektywie Finansowej 2014- 2020 będzie wyższa od koperty w perspektywie Finansowej 2007-2013 o 42%.

LITERATURA

1. Baum R. (2011): Ocena zrównoważonego rozwoju w rolnictwie (studium metodyczne). Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań.
2. Cini M. (2007): Unia Europejska – organizacja i funkcjonowanie, PWE, Warszawa.
3. Czubak W., Poczta W., Sadowski A. (2011a): Wpływ proponowanej reformy systemu dopłat bezpośrednich po 2013 roku na sytuację polskiego rolnictwa. *Więś i Rolnictwo* nr 4 (153), 61-82.
4. Czubak W., Sadowski A., Poczta W. (2011b): Wpływ reformy systemu dopłat bezpośrednich na dochody polskich gospodarstw rolnych z pola obserwacji FADN. [w:] *Dopłaty bezpośrednie i dotacje budżetowe a finanse oraz funkcjonowanie gospodarstw i przedsiębiorstw rolniczych* (red. J. Kulawik). IERiGŻ-PIB, Warszawa, 60-79.
5. Goraj L., Stańko S., Sass R., Wyszowska Z. (2004): *Rachunkowość rolnicza*. Wyd. Difin, Warszawa.
6. Niewęglowska G. (2011): Koszty spełnienia wymogów wzajemnej zgodności w polskich gospodarstwach rolnych. IERiGŻ-PIB, Warszawa.
7. Poczta W. (2011): Wspólna Polityka Rolna UE po 2013 roku – wizje zmian [w:] *Projekty inwestycyjne w agrobiznesie a zasady Wspólnej Polityki Rolnej po 2013 roku* (red. A. Czyżewski i W. Poczta) Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań, 62-77.
8. Propozycja Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającego rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009 w związku ze stosowaniem płatności bezpośrednich dla rolników w odniesieniu do roku 2013 (KOM (2011) 625/3).
9. Purgał P. (2011): Determinanty reformy wspólnej polityki rolnej w perspektywie 2020 roku. [w:] *Projekty inwestycyjne w agrobiznesie a zasady Wspólnej Polityki Rolnej po 2013 roku* (red. A. Czyżewski i W. Poczta). Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań, 15-35.
10. Sadowski A. (2012): Zrównoważony rozwój gospodarstw rolnych z uwzględnieniem wpływu Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej. Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań.
11. Wilkin J. (2010): Dobra dostarczane przez rolnictwo w świetle teorii dóbr publicznych [w:] *Wielofunkcyjność rolnictwa. Kierunki badań, podstawy metodologiczne i implikacje praktyczne* (red. J. Wilkin). IRWiR PAN, Warszawa, 41-52.
12. Wrzaszcz W. (2012): Poziom zrównoważenia indywidualnych gospodarstw rolnych w Polsce (na podstawie danych FADN). IERiGŻ-PIB, Warszawa.
13. Zegar J. S (2012): *Współczesne wyzwania rolnictwa*. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa
14. www.ec.europa.eu/agriculture/rica
15. www.fadn.pl

ARKADIUSZ SADOWSKI

ŚRODOWISKOWE I EKONOMICZNE SKUTKI WPROWADZENIA „ZIELONEGO
KOMPONENTU” DO SYSTEMU DOPLĄT BEZPOŚREDNICH PO 2013 ROKU

Słowa kluczowe: *Wspólna Polityka Rolna, zazielenienie, dopłaty bezpośrednie, dochody gospodarstw rolnych*

STRESZCZENIE

W pracy przedstawiono założenia reformy dopłat bezpośrednich na lata 2014-2020. Na tle analizy ewolucji dopłat bezpośrednich stwierdzono, że jej założenia są zasadniczo zbieżne z dotychczasowymi tendencjami, zakładającymi powiązanie wsparcia ze spełnianiem norm w zakresie ochrony środowiska. Zauważono jednocześnie, że szczegółowe rozwiązania w wielu miejscach są sprzeczne z dbałością o środowisko i przede wszystkim mogą przyczynić się do obniżenia potencjału produkcyjnego europejskiego rolnictwa. W odniesieniu do analizy mikroekonomicznej stwierdzono, że założenia proponowanej reformy mogą przyczynić się do pewnego obniżenia dochodów rolniczych, przy jednoczesnym większym ich uzależnieniu od instrumentarium polityki rolnej. Pomimo tego uznano, że dla większości analizowanych grup uzasadnionym ekonomicznie będzie otrzymywanie dopłat i stosowanie się do zasad komponentu zielonego.

ARKADIUSZ SADOWSKI

ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC EFFECTS OF THE INTRODUCTION OF “GREEN
COMPONENT” TO THE SYSTEM OF DIRECT PAYMENTS AFTER 2013

Key words: *Common Agricultural Policy, greening, direct payments, farms' income*

SUMMARY

The paper presents the reform principles of the direct payments for the period 2014-2020. Against the background of the analysis of the direct payments' evolution, it was found that its assumptions are broadly consistent with previous trends which assume the link of support with the fulfillment of standards for environmental protection. It was noted, however, that specific solutions in many places are contrary to care for the environment and, above all, can contribute to a reduce the production potential of European agriculture. In relation to microeconomic analysis, it was found that the assumptions of the proposed reforms may contribute to a reduction in agricultural income, at the same time more of their dependence on agricultural policy instruments. Despite this, it was concluded that for most of the analyzed groups will reasonable in economic terms to receive payments and adherence to the principles of the green component.

e-mail: sadowski@up.poznan.pl